

Тема 3 Основні поняття європейської політичної свідомості.

План

1. Політична поведінка та політична діяльність

2. Політична влада

Сфера політичних відносин досить різноманітна, вона включає й інститути, і дії, і процеси, і різні системи обґрунтування цих дій. Поняття «політична поведінка» дає можливість зосередити увагу в аналізі політики на найбільш рухливому, динамічному аспекті — різноманітних діях людей, спрямованих на реалізацію тієї чи іншої політичної мети.

Вивчення даної сторони політики виявляє залежність політичних подій і процесів від стану, спрямованості думок і дій тих людей, що втягнуті у політику, розкриває механізм, структуру, способи досягнення цілей.

Серед найбільш значимих видів політичного поведіння виділяються наступні:

- *реакція*, коли дії людей у політиці є відповідями на зовнішній вплив, джерелом активності у цьому випадку служать інші люди й інститути;
- *періодична участь*, пов'язана з делегуванням повноважень до різних виборів, політичних кампаній.
- *діяльність у політичних організаціях*, рухах, партіях;
- *виконання політичних функцій у межах державних органів*: служба в армії, органах державного управління й охорони правопорядку;
- *відвідування політичних зборів*, освоєння і передача політичної інформації, участь у політичних дискусіях;
- *пряма дія* — безпосередній вплив на функціонування і зміну політичних інститутів через такі форми політичної діяльності, як мітинги, демонстрації, страйки, голодування, кампанія непокори чи бойкоту;
- *вплив на хід політичних процесів* через звертання і листи, зустрічі з політичними лідерами, представниками державних і політичних організацій і рухів.

Найважливішим стимулом політичної діяльності служить інтерес, в його основі лежить та чи інша проблема в житті політичної спільноти, розуміння гострої необхідності її вирішення. Але для того, щоб факт розуміння переріс у політичну дію, потрібна нова ланка — психологічний імпульс готовності до дії, що складається з бажання взяти участь і впевненості в його успіху.

Двигунами цього ланцюжка — від проблеми до дії за її рішення — можуть бути різні мотиви: громадянський обов'язок, інформація, невдоволення чи прагнення до реалізації мети.

Залежно від домінування основного мотиву і формується характер політичної поведінки: воно може виглядати чисто емоційним відгуком на ту чи іншу подію, чи бути продуманою, прагматичною акцією по послідовній реалізації прийнятої програми, чи розглядатися виконавцями як здійснення заданої місії по «звільненню», «завоюванню», «відновленню».

Характер політичного поведіння залежить не тільки від інтересу і тієї мотивації, що виникає на його основі, але і від таких його зовнішніх регуляторів, як:

- *роль* — це та формальна рамка поведінки, що бере на себе учасник політичної дії, чи яка йому відводиться обставинами або іншими учасниками;

- *статус* — сукупність передбачуваних, можливих для даного суб'єкта моделей, типів політичного поведіння, функцій, які він готовий на себе взяти в політиці;

- *приналежність* до групи соціальної чи політичної спільноти, що виникає на основі встановлення між її членами певного виду відносин;

- *участь в організації* — групі, створеної для здійснення ролей у політиці.

У політології існує стійка традиція аналізу політичної поведінки з акцентом на виявлення його підсвідомої мотивації, неусвідомлюваних імпульсів (потяг до агресії, нарцисизм, сексуальне самоствердження, почуття винності). Вона була закладена американським політологом Г. Лассуелом у роботі «Психопатологія і політика». Така установка дозволяє виявити особистісний, далеко не раціональний зміст політики і політичного поведіння.

У політичному поведінні, як і в будь-якій колективній дії, люди можуть виступати в якості:

- лідерів*, які очолюють політичний рух, своїм авторитетом, впливом сприятливих для його об'єднання і досягнення намічених цілей;

- активістів* — посередників між лідерами і послідовниками. Вони організують учасників руху, постійно постачаючи лідерів інформацією про досягнуті результати і труднощі, вносять істотні корективи у стратегію і тактику поведіння мас;

- послідовників* — їхня поведінка характеризується різним ступенем активності й участі в організаціях. Вони підтримують мету, висунуту

лідерами, вважають їх відповідними своїм інтересам, які вони представляють досить чітко, що і стимулює їхню участь у політичній діяльності;

лідерів думки — не впливаючи на поведження учасників з погляду його організації, вони своєю інтелектуальною діяльністю, насамперед у публіцистиці, створюють «поля» емоційної і соціальної напруги навколо проблем, роблячи їх об'єктом загальної уваги. До них звертаються за порадою, але не за директивою для дії.

Для характеристики деяких модифікацій політичної поведінки в літературі використовується термін *політична іммобільність*¹, яким позначають такі різноманітні стани діяльності людей, як їх *виключність* з політичних відносин, зумовлена низьким рівнем суспільного розвитку чи їхньої заорганізованості; *політична апатія*, що є формою неприйняття політичної системи, відмовою від будь-яких форм співробітництва з нею; *політичний бойкот* — вираження активної ворожості до політичної системи і її інститутів; *аномія* — ситуація зникнення, руйнування норм, що регулюють і спрямовують поведження.

Специфіка масової поведінки в політиці

У більшості політичних процесів люди беруть участь будучи об'єднаними не тільки в однорідні й організовані групи, але й у випадкові, тимчасові утворення, представляючи собою юрбу на вулиці, учасників зборів чи мітингу, демонстрацію, аудиторію тієї чи іншої передачі, глядачів політичної передачі. Знаходячись у подібному стані, вони здобувають специфічні риси маси:

- *статистичність* — люди, зібрані в масу не являють собою цілісного утворення, відмінного від складових його елементів;
- *стохастичність*, імовірність — тут випадковість, невпорядкованість відносин, границі маси розмиті, склад хитливий;
- *ситуативність* — її характер цілком визначається місцем, часом, приводом утворення, видом діяльності чи спілкування, яким вона зайнята;
- *різноманітність* складу, його міжгрупова природа;
- *аморфність* — відсутність внутрішньої організації, структури;
- *анонімність* — члени маси не відкриваються один перед іншим ніякими індивідуальними властивостями, особистісними якостями².

¹ Див.: Бурлацкий Ф. М., Галкин А. А. Современный Левиафан. — М., 1985. — С. 217.

² Див.: Грушин Б. А. Массовое сознание. Опыт определения и проблемы исследования. — М., 1987. — С. 211—213.

Ці риси визначають специфічну манеру політичного поведження людей, об'єднаних у такі спільноти, це те, що дуже часто позначається терміном «масовидність», що виражається в придушенні раціональності, різкий перевазі почуття над розумом. При оцінці і прогнозуванні характеру потенційного поведження маси необхідно брати до уваги наявність двох основних типів:

публіка, яка формується на основі інтелектуальної взаємодії, її складають, наприклад, читачі однієї газети, слухачі передачі, люди, захоплені одним заняттям, видом дозвілля; тип зв'язку, що складається досить випадковий, але він і постійний, більш-менш стійкий;

юрба, що виникає унаслідок фізичної взаємодії підтримуючих між собою безпосередній контакт людей, коли вони приходять на мітинг, очікують потяг, затримуються на одному місці якимись зовнішніми обставинами.

У публіки відсутня спеціальна організація, вона різнорідна, складається з представників різних соціальних груп, привід її утворення досить випадковий, але практично завжди вона формується на більш-менш стійкій, раціональній основі, якою, як правило, є чи загальна інформація, чи загальний інтерес. Вони служать опорою формування раціональності, передбачуваності поведження.

Юрба не має стійких факторів спільності, що фактично блокує здатність відгуку на пов'язану, логічну аргументацію, вона її просто виводить з хиткої емоційної рівноваги і, навпаки, відкриває можливість швидкої відповіді на емоційний вплив. Тому класик політичної і соціальної психології Г. Ле Бон підкреслював, що «юрбою не можна керувати за допомогою правил, заснованих на чисто теоретичній справедливості, а треба відшукувати те, що може вразити і потягнути її»³.

Види політичної діяльності

Політична діяльність — *характеристика* не тільки внутрішнього механізму — мотивів, форм вираження, реакцій, спрямованості дій і рівня їхньої організації, але *всього динамічного аспекту політики*. Її *найважливішими рисами* є:

- зосередження зусиль на загальних проблемах, потребах існування соціальної спільноти, за словами російського правознавця і філософа І.

---

³ Ле Бон Г. Психология народов и масс. – СПб., 1896. – С.159.

А. Ильїна, «політична діяльність є саме солідарна діяльність в ім'я загальної мети»⁴;

- розгляд держави, політичних інститутів як основних інструментів вирішення цих проблем;
- використання політичної влади як головного засобу досягнення поставлених цілей.

Політична діяльність неоднорідна, тут можна виділити кілька чітких станів.

Політичне відчуження. Виражається у зосередженні зусиль людини на вирішенні проблем особистого життя при їхньому відриві і протиставленні життя суспільного, політичного.

Політична пасивність — це такий вид політичної діяльності, у рамках якої суб'єкт не реалізує свої власні інтереси, не діє як самостійна політична сила, а знаходиться під політичним впливом іншої соціальної групи. Формою політичної пасивності є конформізм.

Політична активність. Її критерієм служить прагнення і можливість, впливаючи чи безпосередньо використовуючи політичну владу, реалізувати свої інтереси. Формою політично активної діяльності є, наприклад, політичний рух, тобто така цілеспрямована і довгострокова соціальна дія визначеної соціальної групи, що своєю метою має перетворення політичного ладу чи свідомий його захист.

Характер політично активної діяльності значно змінюється залежно від специфіки проблем, що її викликали і стимулюють, часу виникнення, завдань, на вирішення яких вона спрямована, складу учасників. У сучасних умовах відзначають наступні найбільш загальні *тенденції її зміни*:

- зростання прагнення громадян діяти поза традиційними формами політичної активності й участі, перевага чітко оформлених політичних партій над політичними рухами, без чітко фіксованої організаційної структури;
- об'єднання все частіше здійснюється не навколо якої-небудь партії, а навколо проблеми, з приводу її вирішення;
- збільшення числа громадян, що цікавляться політикою, але одночасно падає чисельність партій;

---

⁴ Ильин И. А. Учение о правосознании // Родина и мы. – Смоленск, 1995. – С. 335.

- усе більше людей схильні до незалежної політизації, тобто свою участь у політиці вони не пов'язують з приналежністю до тієї чи іншої політичної сили, структури, прагнуть діяти незалежно⁵.

Безліч видів політичної діяльності зв'язані не з активною зміною, відновленням соціальних систем, а з забезпеченням досягнутого стану, нормального функціонування державного апарата, господарського механізму.

Політична активність може бути спрямована і на відтворення віджилого, реконструкцію минулих суспільних і політичних відносин і структур. З іншого боку, позитивне відношення до змін може бути не тільки активним, але і пасивним, коли вони розглядаються як необхідні і бажані, але що відбуваються як би самі собою.

Політична влада

Основою політики є влада. Вона представлена державою, її установами і ресурсами. Влада сприяє ефективному задоволенню загальнозначущих, групових і приватних інтересів. З цієї причини вона виступає головним об'єктом боротьби і взаємодії груп, партій, рухів, держави, індивідів.

Соціальний зміст і призначення влади

Ще в XVIII ст. французький мислитель Г. де Маблі (1709 – 1785 рр.) так визначив соціальне призначення влади: "Мета, яку ставлять перед собою люди, об'єднані законами, зводиться до утворення суспільної влади для запобігання і припинення насильства і несправедливості окремих осіб». Влада в ті часи розглядала як обмеження сваволі монархів, дворян, класу власників. Однак з погляду її соціальної сутності, влада виступає як універсальний механізм інтеграції, узгодження, упорядкування взаємодії людей, що реалізують власні інтереси.

Соціальна функція влади по забезпеченню цілісності й упорядкуванню різноманітних інтересів і відносин між людьми може досягатися різними способами, що визначає *соціальний зміст* влади (див. рис. 1).

Влада багатоліка: вона з'являється у різних проявах, у кожному з яких виявляється якась одна її сторона, тому в поясненні природи влади і причин її походження в політичній науці існує кілька підходів - кожний з них акцентує увагу на одній зі сторін цього складного явища.

---

⁵ Див.: Политология вчера и сегодня. – М., 1990. Вып. II. – С. 123—125; Краснов Б. П. Политическая жизнь и ее демократические параметры // Социально-политический журнал. – 1995. – № 4.

Прихильники **першого підходу** (*поведінкового*) характеризують її як *особливу сутність*, носієм якої виступає окрема особистість і яка виражається в локалізованій енергії, що змушує інших людей коритися. У цьому випадку влада ототожнюється з річчю (силою), володіння якої надає право на панування.

З позицій **другого підходу** (*соціологічного*) влада трактується в термінах соціальної взаємодії. Найбільш, розповсюдженим у рамках цього підходу є позитивістсько-соціологічне визначення влади *М. Вебером*. Він розумів владу як *здатність і можливість одного індивіда у визначених соціальних умовах проводити власну волю всупереч опору іншого*. В основі владних відносин лежать *відносини панування і підпорядкування*, що складаються між суб'єктом владної волі й об'єктом владного впливу.

Теологічна концепція влади - відповідно до неї всяка державна влада походить від Бога, а всі монархи, що здійснюють владу, - лише виконавці божественної волі. Підпорядкування людей волі Божій, принципам божественного розуму забезпечує порядок у суспільстві, самозбереження і продовження людського роду (див. рис. 2).

Біологічна концепція влади – її представники розглядають владу як *механізм приборкання людської агресивності*, закладеної в найбільш фундаментальних інстинктах людини як біологічної істоти. Так, французький політолог **М. Марсель** (1889 - 1973 рр.) вважав, що «влада не є факт специфічно людський, вона має передумови і коріння в біологічній структурі, що загальна у нас із тваринами».

Біхевіористська концепція влади – поведінкове розуміння влади, розроблялося в 30-х роках XIX ст., було пов'язане з іменами американських учених Ч. Мерріама (1874 – 1953 рр.), Лассуела (1902 - 1978 рр.) англійського дослідника Дж. Кетліна (1896-1975 рр.). Вони виводили владні відносини з природи людини, відмовляючись від моральних оцінок політики. Прагнення підкорити своїй волі інших індивідів виступає як домінуючий мотив політичної активності конкретної особистості. Сам же політичний процес біхевіористи розглядали як зіткнення індивідуальних прагнень до влади, в якому перемагає найдужчий.

Психоаналітична концепція влади - влада розглядається як *спосіб панування несвідомого над людською свідомістю*. Індивід підкоряється силам, що знаходяться поза його свідомістю. Це відбувається в результаті того, що

людській психіці засобами схованого і відкритого маніпулювання задається особлива установка.

Придушуючи раціональні мотиви поведіння, маніпуляція забезпечує домінування ірраціонального в політичній діяльності.

Міфологічна концепція влади – французький політолог *Л. Дюгі* в "Курсі конституційного права", обґрунтовуючи закономірність розподілу суспільства на "правлячих" і "керованих", "сильних" і "слабких", відстоював ідею природного походження влади. Володіння владою одних людей він пов'язував з їх фізичною, моральною, релігійною, інтелектуальною й економічною перевагою над іншими людьми. Будучи сильнішими за своїх одноплемінників, ці перші нав'язували їм свою волю і досягали бажаних цілей. Таким чином, природний розподіл людей на "сильних" і "слабких" обумовило їхнє право на владу. Для додання законності (легітимності) своїм владним домаганням "сильні" використовували *міфи про божественний характер влади* і про "*суспільну волю*", втілену в інститутах влади.

Соціологічний підхід до визначення політики орієнтує на дослідження влади в контексті соціальних умов її виникнення і функціонування, з урахуванням домінуючих у суспільстві цінностей, традицій, переваг. Однак природа владної взаємодії трактується прихильниками даного підходу неоднозначно.

Структурно-функціональна концепція влади (засновник - *Т. Парсонс*) - влада розглядається як відношення нерівноправних суб'єктів, чие поведіння зумовлене виконуваними ними ролями (наприклад, роль керуючих чи керованих). При цьому передбачається, що соціальна роль визначає стиль (тип, характер, зміст) очікуваного від людини поведіння, що відповідає займаному нею положенню в суспільстві (статусу).

Подібне трактування влади впливає з загальної теорії дії. *Т. Парсонс* розглядав суспільство як структурно розчленовану цілісність (систему), в якій кожен елемент виконує визначені функції для підтримки її життєздатності. Інтеграція різних елементів системи здійснюється за допомогою соціальної дії. Тому концепцію *Т. Парсонса* часто називають теорією соціальної дії. Спрямованість дій зумовлюється пануючими в суспільстві правилами, нормами і цінностями. Наслідуючи функціональний принцип діяльності, влада, за *Т. Парсонсом*, здійснює ряд життєзабезпечуючих функцій: наказує суб'єктам виконувати обов'язки, що накладаються на них цілями суспільства, і мобілізує його ресурси для досягнення загальних цілей.

Конфліктологічна теорія влади (*К. Маркс, Ф. Енгельс, В. і. Ленін*) - влада розглядається як відносини панування і підпорядкування одного класу іншим. Природа даного панування зумовлена економічною нерівністю, місцем і роллю класу в економічній системі суспільства. Володіння власністю забезпечує економічно пануючому класу можливість підкоряти своїй волі економічно залежні класи.

Дуалістична концепція влади – відповідно до цієї концепції *владу* варто відрізнити від *панування*. *М. Дюверже* виділив два елементи усередині влади: а) матеріальний примус, б) переконання, віра з боку підпорядкованих в те, що таке підпорядкування похвальне, справедливе, законне. При відсутності іншого елемента це вже не влада, а панування. Джерелами здійснення влади служать насильство і віра суб'єктів політичного процесу, перш за все їхня віра в необхідність влади взагалі і віра в її легітимність (законність, справедливість). Подвійність влади (не випадково *М. Дюверже* образно називає її дволиким Янусом) виражається в тому, що вона, з одного боку є інструментом панування одних груп суспільства над іншими, а з іншого – виступає ефективним засобом інтеграції і забезпечення соціальної солідарності всіх членів суспільства для загального блага.

Будучи соціальною за своєю сутністю, влада проходить разом із суспільством складний шлях змін - у примітивних суспільствах влада була анонімною «розпорошеною» серед членів роду, племені. Вона виявлялася в сукупності вірувань і звичаїв, що жорстко регламентували індивідуальне поведіння. Ускладненість соціальних потреб і поява нових видів діяльності для їхнього задоволення помітно підвищили інтенсивність взаємодій індивідів. Це вимагало концентрації влади в руках вождів. Таким чином, анонімна форма влади поступилася місцем *індивідуалізованій*.

Процес наростання соціальної нерівності знайшов слабкість індивідуалізованої влади як засобу глибоких соціальних конфліктів. Тому почалася *інституціалізація влади*. У результаті влада набула політичного характеру і виразилася в діяльності держави, партій та інших організацій.

Влада як суспільне явище має ряд рис: 1) вона виражається у функціонуванні певних інститутів; 2) пов'язана з діяльністю лідерів, еліт, мас (тобто виявляється в діях); 3) спирається на систему засобів і методів владного впливу (підстави і ресурси влади); 4) їй властиві зміни (наприклад, зниження чи підвищення легітимності, ефективності; зміна співвідношення функцій законодавчих і виконавчих органів); 5) результати (наслідки) реалізації влади.

Ресурси влади

Влада як здатність і можливість проводити свою волю навіть всупереч опору інших основа на використанні різних методів і засобів, до яких відносяться вплив, авторитет, закон, пряме насильство і т.д. *Сукупність засобів і методів, застосування яких забезпечує можливість суб'єкту влади здійснювати вплив на об'єкт, називається ресурсами влади.* (див. рис. 1)

У примітивних суспільствах влада спиралася в основному на *авторитет правителя* (вождя, воєначальника і т. д), перехід до майнових відносин призвів до зміни ресурсів влади, якими стали *багатство і сила*. Поводження підданих усе більш ґрунтувалося на страху перед владою, на вірі в її справедливість і божественний характер, на традиції, звичці підкорятися їй. У той період влада ототожнювалася з пануванням.

В індустріальних суспільствах переважним ресурсом володарювання стає *організація*: бюрократія, партії, рухи. У сучасних суспільствах владні відносини усе більше залежать від того, хто має *інформацію*, що, при збереженні ролі інших ресурсів, стає найважливішим засобом володарювання.

Типологія ресурсів влади

Класифікація (типологія) ресурсів влади може здійснюватися на різних підставах (критеріях). Одна з найбільш ранніх систем типологій - *антропологічна*. У ній типи володарювання розрізняються *стійкими мотивами*, що лежать в основі поведження суб'єкта й об'єкта влади. За *Конфуцієм*, ресурсами влади правителя є його особистий приклад і наслідування моральних принципів - справедливості, гуманності, турботи про благо народу, почуття обов'язку, мудрості. Піддані повинні поважати правителя і виконувати свої обов'язки.

Н. Макіавеллі поклав в основу класифікації типів володарювання інші мотиви людського поведження - *любов і страх*. Обидва ресурси розрізняються способом впливу. Страх міцніший і твердіший, любов же дуже тонка, вона тримається на людській подяці. Крім страху і любові, як ресурс влади *Н. Макіавеллі* розглядав *людські пристрасті і вади* (облудність, боязкість, жадібність).

У більш пізніх класифікаціях до *страху*, на якому влада завжди трималася, додалися *переконання* (особливо в період розвитку засобів масової інформації) і *інтерес*.

Одна з найбільш сучасних типологій ресурсів влади, в якій використовуються змішані критерії, представлена американським соціологом О. Тоффлером (р. 1928). В історії людства влада, за *О. Тоффлером*, спиралася на три ресурси - *силу, багатство і знання*.

Залежно від того, якому ресурсу надається перевага, можуть установлюватися різні типи володарювання. Якщо влада заснована на силі, то вона являє собою тип володарювання низької якості. Влада середньої якості пов'язана з багатством. Нарешті, влада вищої якості заснована на знаннях. Визначальною тенденцією світового розвитку є перехід від типу володарювання нижчої якості, заснованого на силі, до влади вищої якості.

Принципи організації і функціонування влади.

Суверенітет і легітимність політичної влади

Функціонування політичної влади здійснюється **на** базі загальноновизнаних принципів *суверенітету і легітимності*. Ці принципи характеризують політичну владу з різних сторін: з погляду, по-перше, виділення усередині її головної ланки - держави і, по-друге, визначення правомірності використання тих чи інших засобів, включаючи примус, при досягненні політичних цілей.

Принцип суверенітету означає верховенство і незалежність державної влади. Верховенство державної влади являє собою виключне право держави встановлювати в суспільстві єдиний правопорядок, визначати статус державних органів, наділяти правами й обов'язками громадян, використовувати насильство. Осередок політичної влади в державі означає також його верховенство порівняно з іншими політичними інститутами.

Суверенітет державної влади не припускає її безконтрольності з боку суспільства. Розвиток цивільного суспільства зажадав обмежити суверенітет рамками закону, щоб влада не була понад законом. У силу цього принцип суверенітету припускає наявність сильної державної влади, що діє строго в рамках закону.

Принцип легітимності пов'язаний з обґрунтуванням правомірності тих рішень, що їх приймає влада, і добровільності їхнього виконання населенням.

Термін "легітимність" (legitime) мав кілька значень. Він виник на початку ХІХ ст. у Франції і спочатку практично ототожнювався з терміном "legalite" (законність). Його використовували для позначення законно

установленої влади на відміну від насильно узурпованої. Однак термін "легітимність" не має строго юридичного змісту і не фіксується в конституціях. На відмінну від легальності, що є юридичним обґрунтуванням влади, її норм і законів, легітимність відбиває ступінь відповідності влади ціннісним уявленням більшості громадян.

Легітимність - це своєрідний символ віри, уявлень, що присутній у свідомості громадян. Він означає переконаність людей у тому, що влада має право приймати рішення, обов'язкові для виконання. Подібне пояснення принципу легітимності дав *М. Вебер*, що включив у нього два положення: по-перше, признання влади правителів, і по-друге, обов'язок керованих підкорятися їй.

Однак у суспільстві завжди є соціальні групи, що не розділяють політичного курсу режиму і не сприймають його. Проте, відбиваючи цінності і переваги більшості, влада визнається найкращою і їй варто підкорятися, навіть незважаючи на її промахи і недоліки.

Отже, введення принципу легітимності влади є відображенням зростаючої цивілізованості суспільства. Цей принцип дозволяє відрізнити законно установлену владу (на основі виборів чи престолоспадковості) від узурпаторської.

Типи легітимності

М. Вебер запропонував виділити три ідеальних типи легітимності влади: *традиційний, харизматичний і раціонально-легальний*. В основу такої класифікації він поклав мотив підпорядкування.

Історично першим типом легітимності влади був *традиційний, оснований на вірі* в божественний характер влади і священність права престолоспадковості.

У міру того, як релігія втрачала своє значення, а загальне виборче право усе більш зміцнювалося і поширювалося, божественне право одноособового правління замінювалося досить розгалуженою системою бюрократії і політичних партій. Стримати зростання бюрократизації громадського життя міг, на думку *М. Вебера*, харизматичний лідер. В основі *харизматичного типу легітимності* лежать "авторитет незвичайного особистого дарунка (харизму), повна особиста відданість і особиста довіра, викликана наявністю якостей вождя в якоїсь людини". "Харизма" у перекладі з грецької означає "божественний дарунок, благодать". Харизматичний тип влади характеризується абсолютною легітимністю, оскільки він ґрунтується на вірі населення у виняткові якості

політичного діяча. Харизматичний тип влади переважає в перехідний час, у періоди реформ. У сучасних умовах харизматична легітимність влади зберігається переважно в країнах Африки, де харизма є формою організованого політичного поклоніння, тобто своєрідною політичною релігією, що обожнює особистість вождя.

Раціонально-легальна легітимність ґрунтується на вірі учасників політичного життя у справедливість існуючих правил формування влади. Інститути влади у своїй діяльності підкоряються закону. Мотивом підпорядкування населення владі є раціонально усвідомлений інтерес виборця, який висловлює його на виборах, голосуючи за ту чи іншу партію, лідера.

На практиці в чистому вигляді ідеальні типи легітимності не існують. Вони перемішані, взаємно доповнюють один одного, тому правомірніше говорити про *змішаний тип легітимності*.